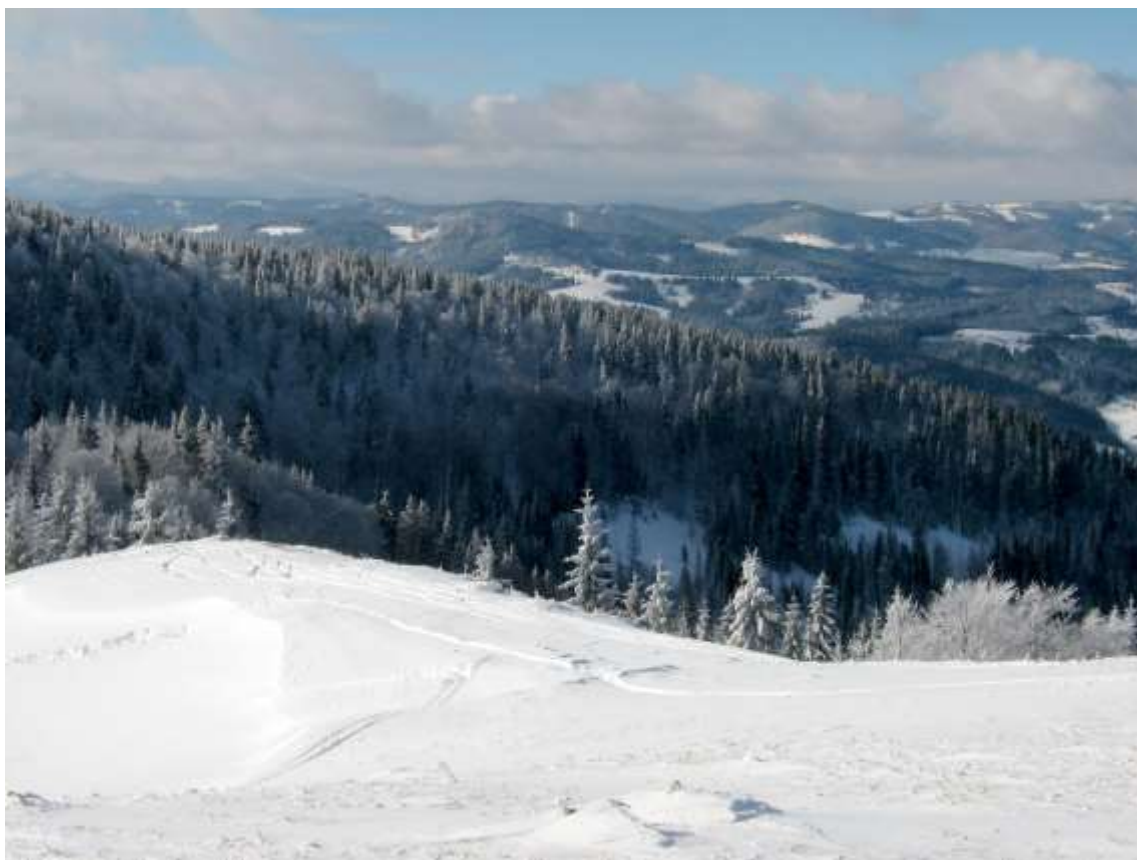

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків)**

**Харків
2023**

Розділ 3. Реалізація екологічної складової Сталого розвитку та подолання наслідків військових дій в Україні.

І. В. Гукалова ПЛАНУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОЦЕСИ.....	224
І. М. Постернак, С. О. Постернак, О. С. Постернак РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ.....	231
І. К. Нестерчук, В. В. Саволюк ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА РОЗРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.....	241
Ж. І. Бучко, А-Р. В. Чубата РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН».....	245
О. М. Левада, Я. Ю. Непша СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	250
Л. М. Горбач, В. В. Горбач, Н. М. Мельчук ГЛОБАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....	257
Т. С. Коптєва БЕЗПЕРЕРВНА ДІЯ ГІРНИЧОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ЛАНДШАФТНУ ОРГАНІЗАЦІЮ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО - ТЕХНІЧОЇ СИСТЕМИ.....	264
О. В. Скорогод СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН В ШАХТАХ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ПОРІВНЯННЯ З КРАЇНАМИ СВІТУ.....	271
С. Г. Мельниченко ХАРАКТЕРИСТИКА РИБНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ДНІПРОВСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОРИДРУ В МЕЖАХ УКРАЇНИ.....	275
І.К. Нестерчук, П. І. Кривець ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ) В МЕЖАХ КОРОСТЕНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	284
С.В. Добровольська ПЕРСПЕКТИВИ ПРОМИСЛОВОЇ РОЗРОБКИ АНАДОЛЬСЬКОГО РІДКОЗЕМЕМЕЛЬНОГО РОДОВИЩА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН НА ДОВКІЛЛЯ.....	287

УДК: 911.3

*Тетяна Сергіївна Коптєва,
доктор філософії зі спеціальності 103
Науки про Землю, викладач кафедри
суспільно -економічних дисциплін і географії,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди, м. Харків.*

БЕЗПЕРЕРВНА ДІЯ ГІРНИЧОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ЛАНДШАФТНУ ОРГАНІЗАЦІЮ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО - ТЕХНІЧОЇ СИСТЕМИ

Криворізька ландшафтно-технічна система безперечно радикально видозмінена система і звичайно цьому спонукають безліч чинників, які цілісно взаємопов'язані. Найважливіший і найвпливовіший механізм дії на Криворізьку ландшафтно-технічну систему (КЛТС) – техногенез.

У результаті дії техногенезу на території КЛТС з кожним роком збільшується площа гірничопромислових ландшафтів, які істотно впливають на ландшафтну організацію системи. Як наслідок уздовж залягання покладів залізної руди Криворізької структури повністю знищені північно-степові ландшафти, річища Саксагані та Інгульця [3]. Натомість утворилися та активно розвиваються антропогенні, переважно селитебні й промислові ландшафти, які зараз є фоновими у межах КЛТС і мають двоярусну будову.

Сучасні натуральні ландшафти КЛТС формувалися за рахунок ландшафтотвірних чинників (рис.1), насамперед це літогенні (геологічна будова території, рельєф і їх розвиток), кліматичні, гідрологічні (функціонування поверхневих вод), гідрогеологічні (підземні води), ґрунтові, рослинні [4]. Загалом натуральних ознак ландшафти КЛТС зазнали упродовж плейстоценової епохи антропогенного періоду кайнозойської ери – останні 1,5 млн. років. Л. М. Булава зазначає, історія

ландшафтів КЛТС менш складна, ніж у північних районах України, оскільки Кривбас був розташований у післяльодовиковій смузі [1].

Сучасну ландшафтну структуру КЛТС дослідив В. Л. Казаков, що внаслідок, чого було визначено два підтипи, надряди, підкласи й ряди ландшафтів, а також 6 родів і 53 види ландшафтних геосистем [2].

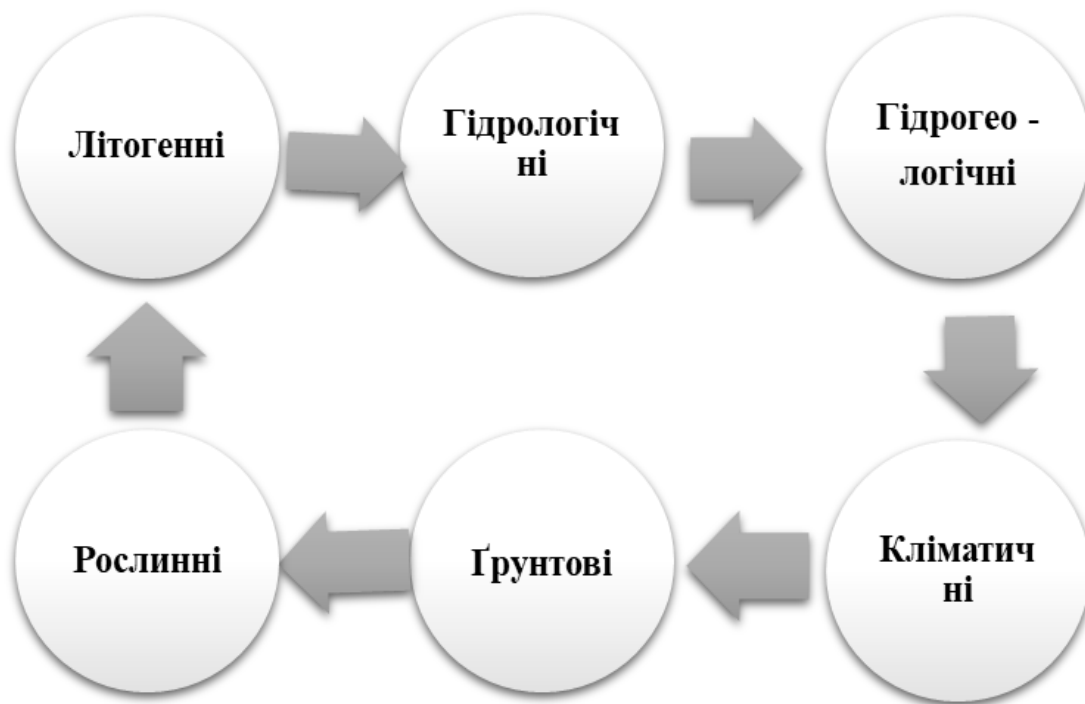

Рис.1. Ландшафтоутвірні чинники ландшафтної організації КЛТС

За рис.2. основними класами ландшафтів КЛТС виступають сільськогосподарські, селитебні, промислові (гірничі відвали, кар'єри, провалля та фабрично-заводські), водогосподарські, транспортні (дорожні), лісгосподарські, рекреаційні, белігеративні, обслуговуючі, пустищні (смітники, звалища та ін.), заповідні та інші ландшафти.

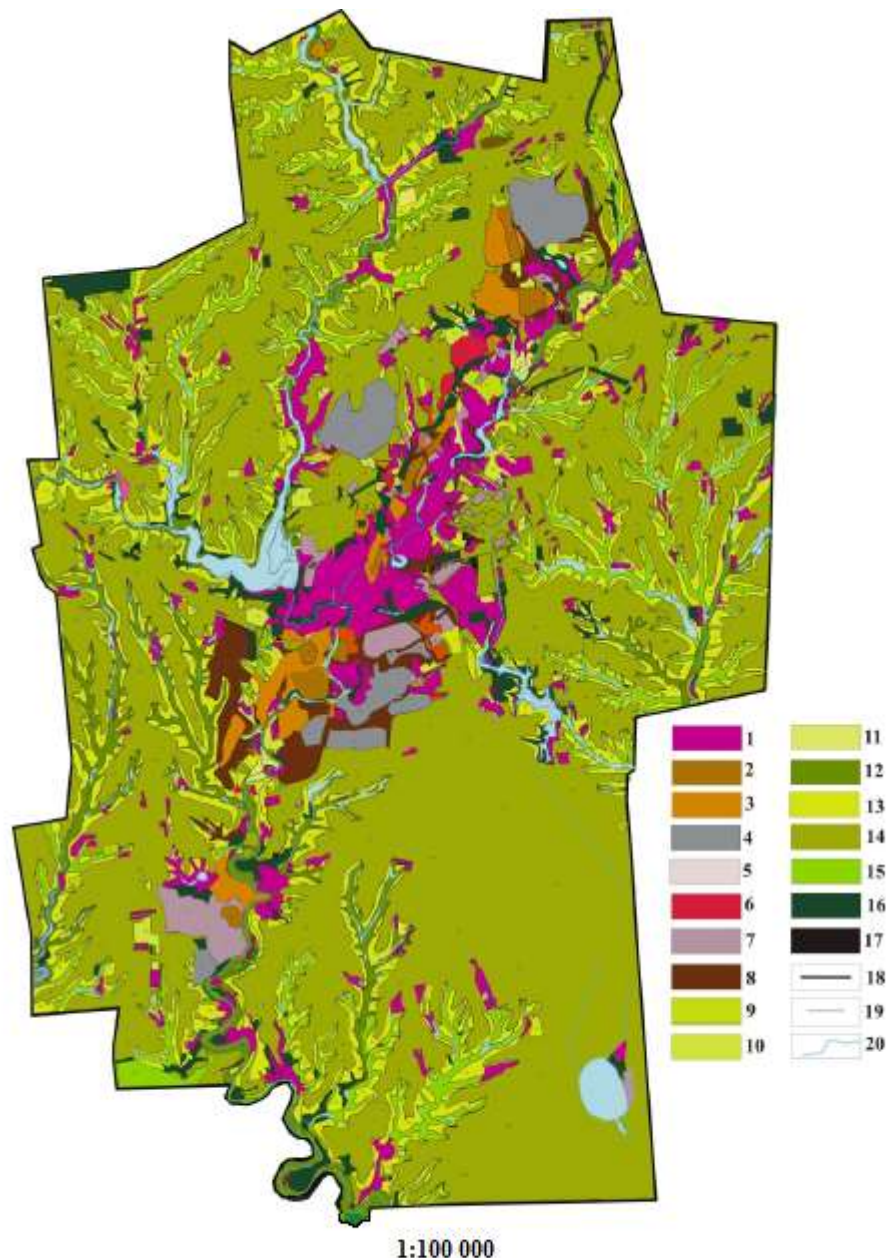

Рис. 2. Ландшафтна структура Криворізької ландшафтно-технічної системи[2].

1 – селитебні; 2 – кар’єрні; 3 – відвальні; 4 – екстрактивні; 5 – шахтні; 6 – провальні-просадочні; 7 – фабрично-заводські; 8 – постпромислові; 9 – городні; 10 – садові; 11 – пасовищні; 12 – польові заплавні; 13 – польові схиліві; 14 – польові приводороздільні; 15 – польові долинно-балкові; 16 – лісгосподарські; 17 – тафальні; 18 – межі Криворізької ландшафтно-технічної системи; 19 – межі типів ландшафтів; 20 – ріки, канали.

✓ *Сільськогосподарські ландшафти займають найбільшу площу КЛТС – 61,2%, вони поділені на польові, городні, садові, пасовищні і дачні*

(рис.3).

✓ *Селитебні* ландшафти займають на території КЛТС 13,1%.

За В. Л. Казаковим вони поділені на 2 підтипи: нежитлові (кладовищні) та житлові, які мають двоярусну будову (поверхневий та підземний яруси). До обслуговуючих ландшафтів належать побутові, управлінські, науково-навчальні і торгівельні підтипи [2]

Рис. 3. Сільськогосподарські ландшафти КЛТС

✓ *Лісогосподарські* ландшафти являють собою насадження лісових масивів. На території КЛТС відсутні натуральні ліси, лише лісозахисні і лісосмужні ландшафтні комплекси.

✓ До *водогосподарських* ландшафтів відносяться водосховища, ставки, канали та відстійники. Найбільше їх, особливо ставків, у заплавах річок Вісуні, Бокової, Жовтої, Зеленої (рис.4).

Рис.4. Водогосподарські ландшафти КЛТС

✓ *Белігеративні* ландшафти – це ландшафтні комплекси, які мають військове походження (військові полігони, окопи, вирви, кургани та інші). Кургани мають вік від кількох тисячоліть до кількох сотень років, практично всі розорані (рис.5).

Рис. 5. Белігеративні ландшафти КЛТС

✓ *Дорожні* ландшафти представлені залізничними, автомобільними, трубо- та електропровідними, пішохідними підтипами. Активне формування дорожніх ландшафтів розпочалося ще 200 років тому, і зараз тут щільна

транспортна мережа [4].

Рис. 5. Дорожні ландшафти КЛТС

✓ *Рекреаційні* ландшафти почали сформуватися наприкінці ХІХ ст. До них відносять парки, садиби, санаторії, профілакторії, турбази та інші зони відпочинку. Наразі площі рекреаційних ландшафтів продовжують зростати за рахунок функціонування постмайнових системи, як приклад Жовтневого та Карачунівського гранітних кар'єрів.

✓ *Пустийні* ландшафти представляють собою так звані «покинуті землі», до них належать постпромислові, постселитебні, смітникові, сільськогосподарські та водопустийні підтипи [4].

І внаслідок активної і безперервної дії гірничодобувної промисловості на території КЛТС утворюються великі площі промислових ландшафтів. Промислові ландшафти у свою чергу поділяються на власне промислові та гірничопромислові. Власне промислові ландшафти відносяться до великих промислових підприємств або районів. Гірничопромислові ландшафти формуються завдяки гірничодобувній і гірничопереробній техніці. На сьогодні гірничопромислові ландшафти докорінно видозмінили ландшафтну організацію КЛТС, і під впливом техногенезу невпинно зростає з кожним роком площі відвалів, кар'єрів, шахт, шламосховищ і т.ін. Видозмінена система потребує постійних оптимізаційних заходів щодо

покращення порушених земель внаслідок дії гірничодобувної промисловості.

Отже, безперервна дія гірничодобувної промисловості на території Криворіжжя, яка триває більше 150 років і продовжується понині. Зумовила до утворенню нової, складної й динамічної ландшафтної структури, з явною перевагою промислових, здебільшого гірничопромислових ландшафтів, які разом із селитебними ландшафтами формують сучасний ландшафтний фон КЛТС із обумовленою двоярусною будовою.

Література:

1. Булава Л. Н. Ландшафтный анализ территории для целей рекультивации и рационального использования нарушенных земель (на примере Криворожского горнопромышленного района): монографія. Київ: 1998. 160 с.

2. Казаков В. Л. Геоморфологічна структура кар'єрів і їх класифікації. *Актуальні проблеми геології, географії, екології*. 2001. Вип. 3. С. 31–36.

3. Коптева Т. С., Денисик Г.І. Криворізька ландшафтно-технічна система: розвиток, сучасний стан, шляхи оптимізації. *Фізична географія та геоморфологія*. 2021. № 105–107. С. 25–29. DOI: <https://doi.org/10.17721/phgg.2021.1-3.03>

4. Коптева Т.С. Висотна диференціація та різноманіття гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя: дисер. на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD). Вінниця: ВДПУ, 2021. 163 с.